

**ЂОРОВИЋЕВИ СУСРЕТИ 2017. ГОДИНЕ
НАУЧНИ СКУП ИСТОРИЧАРА
С МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ**

- Зборник радова -

ИСТОРИЈА СРПСКЕ ДРЖАВНОСТИ

**Уредник:
Доц. др Драга Мاستиловић**

ГАЦКО, 2018

Рецензенти:

Академик проф. др Зоран Лакић, ЦАНУ
Проф. др Спиридон Сфетас, Аристотелов универзитет, Солун
Проф. др Љубодраг Димић, Филозофски факултет у Београду,
дописни члан САНУ

Уређивачки одбор:

Академик Војислав Максимовић
Академик Јелена Гускова
Проф. др Радивој Радић
Проф. др Радмило Пекић
Доц. др Боривоје Милошевић
Доц. др Драга Мاستиловић

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	11
Глигор Самарџић: О АНТИЧКОМ НАСЉЕЂУ ИСТОЧНЕ ХЕРЦЕГОВИНЕ	13
Радивој Радић: ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА ОКО 1217. ГОДИНЕ (КРАТАК ОСВРТ)	32
Радмило Пекић: НАСЕЉА ГАЦКА У ДУБРОВАЧКИМ ИЗВОРИМА У XV И ПОЧЕТКОМ XVI ВИЈЕКА	52
Иван Алексеевич Чарота: МИХАИЛ (МАНУИЛ) КОЗАЧИНСКИЙ (1699-1755) В ИСТОРИИ СЕРБИИ И БЕЛОРУССИИ	68
Бошко Бранковић: ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ РАЗВОЈА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ИДЕЈЕ ДО ПОЧЕТКА XVIII ВИЈЕКА СА ОСВРТОМ НА ПРОСТОР БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ	86
Владан Гавриловић: СРПСКИ НАРОД У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ У XVIII ВЕКУ - ПРИВИЛЕГИЈЕ КАО ОДРАЗ ДРЖАВНОСТИ У ОДНОСИМА ДВОРА И УГАРСКЕ ДИЈЕТЕ.....	107
Боро Бронза: ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ИДЕЈЕ О ДРЖАВНОСТИ ТОКОМ 18. ВИЈЕКА	122
Марко Сарић: ПИТАЊЕ ОБНОВЕ СРПСКЕ ДРЖАВНОСТИ У СТАРОЈ СРБИЈИ У СВЕТЛУ БАЛКАНСКЕ ПОЛИТИКЕ АУСТРОУГАРСКЕ	133
Васиљ Јововић: СРПСКА ДРЖАВНА ИДЕЈА У ЦРНОЈ ГОРИ ЗА ВРИЈЕМЕ ВЛАДАВИНЕ ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША	153
Мирослав Доцеровић: ОСАМ ВЈЕКОВА ГЕОПОЛИТИЧКЕ ТРАДИЦИЈЕ СРБИЈЕ	170
Стеван Бугарски: ДРЖАВОТВОРНА ИДЕЈА СРБА СА ДАНАШЊЕ ТЕРИТОРИЈЕ РУМУНИЈЕ	194
Julia Zlatkova: NEO-BYZANTISM IN THE RUSSIAN POLITICAL IDEOLOGY AND POLICY IN THE BALKANS (MID-19th CENTURY - BEGINNING OF THE 20th CENTURY)	202

Бранко Копривица: МИГРАЦИЈЕ ХЕРЦЕГОВАЦА У ЦРНУ ГОРУ ОД 1877. ДО 1914. ГОДИНЕ	222
Боривоје Милошевић: УЛАЗАК БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ У КРАЉЕВИНУ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА 1918. ГОДИНЕ	233
Будимир Алексић: ПОДГОРИЧКА СКУПШТИНА 1918. ГОДИНЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ И СРБИЈЕ	253
Слободан Бјелица: ВОЈВОЂАНСКА АУТОНОМИЈА И СРПСКА ДРЖАВНОСТ У СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ ЈУГОСЛАВИЈИ	270

Радмило Б. Пекић¹
Универзитет у Приштини са привременим седиштем
у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за историју

Оригиналан научни чланак
УДК 930.1:94(497.15Гацко)"XIV/XV"

НАСЕЉА ГАЦКА У ДУБРОВАЧКИМ ИЗВОРИМА У XV И ПОЧЕТКОМ XVI ВИЈЕКА

Апстракт: У досадашњој историографији средњовјековна насеља Гацка била су већ предмет истраживања. Међутим, за нека насеља погрешно је констатовано да припадају Гацку. Поред насеља која се помињу у историјској литератури, у књигама Дубровачког архива евидентирана су и друга насеља Гацка из средњег вијека и касније, која до сада нису била предмет разматрања.

Иако одређена сазнања о насељима Гацка пружају османлијски катастарски пописи, овај рад ограничен је на необјављене и објављене дубровачке изворе, од XV до почетка XVI вијека. У овом раду покушано је да се прикаже под којим именом су егзистирала средњовјековна насеља Гацка те да се укаже на њихову убикацију.²

Кључне ријечи: Гацко, насеља, средњи вијек, Дубровачки архив.

Током средњег вијека, и у каснијем периоду, у дубровачким изворима сачуван је велики број докумената у којима се помињу средњовјековно Гацко и његова знаменита насеља Церница и Кључ.³ О значају Кључа свједочи чињеница да су властелини из куће Косача у овом мјесту повремено или стално држали своју ризницу.⁴

¹ bijeljani@yahoo.com

² Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта III 47023 *Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција* који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

³ Pečić 2017a, 69–98; Пекић 2017b, 119–148.

⁴ Ђирковић 1997, 440.

За разлику од Цернице и Кључа, ријетки су уговори у којима су забиљежена средњовјековна насеља Гацка. У дубровачким документима помињу се бројни Гачани без ближе ознаке мјеста боравка.

Велики број архивских докумената из Дубровника о насељима и становништву средњовјековног Гацка објавио је Н. Студо Мандић. Поред поменуте Цернице и утврђеног Кључа, Н. Мандић осврнуо се и на друга средњовјековна насеља за која је констатовао да припадају Гацку. Између осталих истакао је: Самобор, Грачаницу, Меданиће, Дулиће, Трговиште, Плану и друга. Међутим, вриједни Н. Мандић, који није био историчар по струци, без писаних свједочанстава доносио је непоуздане констатације. Тако је примјера ради због погрешно прочитаног документа сматрао да мјесто Плана код Билеће у средњем вијеку припада Гацку.⁵ Између осталог навео је: „Славиша Веселковић поднио је тужбу против Страчине Вукосалића и Ругије Богославића због неке пљачке у Платој у Гацку (*in Gazcho in Plano*)“.⁶ Међутим, увидом у наведени извор долазимо до других сазнања. Дана 5. јула 1414. године, Љубиша Веселковић пред дубровачким кнезом Михајлом Рестићем оптужио је Страчина Вукосалића, Руђу Богосалића и његовог сина Луку да су га напали у Гацку пољу, и силом одузели 15 перпера и један мач.⁷

Н. Мандић је за трговца Радивоја Карчића из Плате (*Radiuoy Charcich de Plana*) сматрао да је из Плате из Гацка. Такође је погрешно навео за Влада Андрића и још неке трговце да су из Трговишта из Гацка.⁸

Тачно је да се у документима наводе Радивој Карчић из Плате и Влад Андрић из Трговишта. Поменути трговци одавно су познати у историјској литератури. У објављеним радовима Ј. Калић Мијушковић, и код других истраживача, истакнуто је да се ради о пословним људима који су у Дубровник долазили из средњовјековне Србије.⁹

⁵ Мандић 1995, 479.

⁶ Мандић 2000, 324–325.

⁷ *Glubissa Vesselchouich coram domino Michaele de Resti conqueritur contra Stracinum Volchoslaglich, Rugia Bogoslaglich, Lucaz cum filio dicens quod [...] in Gazccha in plano per vim aceperunt uyperperos quindecim et unum ensem [...]. DAD, Lam de for. III, f. 143' (5. VII 1414).*

⁸ Мандић 2000, 487–488.

⁹ Калић-Мијушковић 2006, 449, 500.

Поред тога, Н. Мандић наводи: „Вукосав Вукашинић из Јарошевића на Планој даје изјаву о одузетом мачу“.¹⁰ Увидом у документ долазимо до сазнања да нема помена мјеста Јарошевићи у Плани. У документу је евидентиран Вукосав Вукашиновић из Кресојевића из Плана (*Volchoslavus Vochasinich de Iressoyeuich*).¹¹ Дакле, мјесто Јарошевићи није постојало.

Насеље Плана у средњовјековном периоду није припадало Гацку већ Рудинама, касније прозваним Билећке Рудине. На Плани у Рудинама смјештени су били власи Кресојевићи.¹²

Поред Плана и Трговишта, Н. Мандић наводи постојање средњовјековног насеља Меданићи у Гацку. Међутим, увидом у документ на који се позива Н. Мандић истичемо да нема помена о насељу Меданићима. У извору је евидентиран Стојислав Меданић из Гацка, а не насеље Меданићи.¹³ Могуће је да су Меданићи добили име по истоименој породици, али није тачно да се у наведеном извору помиње насеље Меданићи.

Изузев Кључа и Цернице, о којима је објављен значајан број докумената, овом приликом приказаћемо насеља Гацка која се ријетко помињу у дубровачким изворима у XV и првим деценијама XVI вијека.

Најприје треба истаћи да су у средњовјековном периоду, као и данас, на различитим подручјима постојала насеља идентичног имена, те зато треба бити опрезан са констатацијама коме подручју тачно припадају. У дубровачким изворима, у средњовјековно доба поред Цернице у Гацку помиње се и Церница у Невесињу. Из Цернице из Невесиња био је Ратко Богдановић који је шездесетих година XV вијека изучавао кројачки занат у Дубровнику, код Матка Рађенковића.¹⁴

Намеће се мисао да се ради о грешци дубровачког писара. Међутим, у Невесињу и у данашње доба постоји мјесто Церница, која је заселак насеља Слата. Највјероватније је да је поменути Ратко Богдановић био из наведеног мјеста.

¹⁰ Мандић 2000, 319.

¹¹ DAD, Div. Canc. XXXVII, f. 110' (16. IX 1408).

¹² DAD, Div. Canc. XXXVII, f. 110' (16. IX 1408); XL, f. 220 (23. IX 1415); Deb. Not. LXIV, f. 11' (17. I 1505); Пекић 2014, 14, 16.

¹³ DAD, Lam de for. XXXVII, f. 134 (26. X 1465).

¹⁴ Matchus Radienchouich sartor conduxit et acordavit Ratchum Bogdanouich de Zerniza de Neuesigne pro annos sex proxime futures [...]. DAD, Div. Not. XLVI, f. 75 (1. VII 1462).

У канцеларијским књигама Дубровачког архива, током XV вијека помињу се пословни људи из мјеста Слата из Гацка.¹⁵ У овом случају није нам познато насеље Слато у Гацку.

У бројним дубровачким изворима евидентирано је мјесто Самобор, често без ближе одреднице коме припада. Одавно је у литератури истакнуто постојање Самобора на Дрини¹⁶ и Самобора у Гацку.¹⁷

О становништву Самобора у Гацку, на темељу традиције, писали су Перо и Милош Слијепчевић, у чијим радовима је констатовано да Самобор од прве половине XVI вијека насељавају четири породице из Дробњака.¹⁸

Насупрот тврдњама сачуваним у породичној традицији, још од половине XV вијека документационо је потврђено присуство Дробњака у Самобору у Гацку. У пословним круговима у Дубровнику, у Гацку у Самобору било је познато и мјесто звано Дробњак. Нема сумње да је прозвано по истоименим становницима. У Гацку у Самобору, у мјесту званом Дробњак (*loco vocato Drobensch*), између осталих живјели су Ђурађ, Павле и Влатко Николић Дробњаци, највјероватније насљедници кнеза Николе Рашковића Дробњака, сахрањеног у Церници. Касније у XVI вијеку, у Самобору у Гацку помињу се синови Ђура Николића, Миција и Јован, и њихова мајка Мара.¹⁹

Почетком XVI вијека из Гацка из Самобора био је Радоња Радивојевић који је кредитно пословао са дубровачким ткачем Марином Радојевићем.²⁰

Интересантно је да се почетком друге деценије XVI вијека у Гацку, у селу Самобору, помињу и Владисалићи. Из ове породице био је Андрија Владисалић који је кредитно пословао са дубровачким кожом Франческом Стојаковићем.²¹

¹⁵ Vulcanus Miolbratouich de Slata de Gačca [...]. DAD, Div. Canc. XLIV, f. 151' (15. VI 1427).

¹⁶ Динић 1978, 178, 260; Којић-Ковачевић 1978, 101–103.

¹⁷ Prodassa Clapouich [...] de villa de Samobor in Ghečca [...]. DAD, Div. Canc. XXVI, f. 123 (15. X 1386).

¹⁸ Слијепчевић 1928, 60; Слијепчевић 1969, 3–169.

¹⁹ Ego Giuragh Nicholich de Samobor [...]. DAD, Deb. Not. XLIX, 100 (27. XI 1483); Ego Giuragh Nicholich de Gazcho de loco vocato Samobor [...]. DAD, Deb. Not. L, f. 154 (25. II 1486); Nos Vlatchus Nicolich de Gazcho Drobgnach [...]. DAD, Deb. Not. LXIV, f. 41 (21. IV 1505); Пекић 2017в, 132–138.

²⁰ DAD, Deb. Not., LXIII, f. 51 (19. XII 1503).

²¹ DAD, Deb. Not. LXVIII, f. 171' (29. IX 1511).

У другој половини XV вијека, у више наврата у изворима се помиње и село Грачаница у Гацку. Из насеља Грачанице из Гацка био је Секула Радовановић који је у другој половини XV вијека кредитно пословао у Дубровнику. Септембра 1485. године, Секула Радовановић из Гацка из села Грачанице од дубровачког месара Николе, званог Бан, узео је на кредит 80 златних дуката.²²

За Секулу Радовановића, трговца из Гацка, у изворима се понекад наводи да је из мјеста Цернице. Дана 1. септембра 1481. године, Радоња Брајковић и Секула Радовановић из Цернице на кредит су узели 65 дуката од дубровачког месара Николе Радивојевића, званог Бан.²³

Секула Радовановић је за позајмљени новац набављао стоку и испоручивао је дубровачким месарима. Маја 1489. године, Секула Радовановић из Цернице и Марин Сегановић, подстригач сукна, обавезали су се двојици дубровачких месара Николи Радивојевићу званом Бан и Ловру Мароја Миљковићу да ће им у Церници испоручити 512 шкопаца до 8. јуна текуће 1489. године.²⁴ У каснијем периоду поново се помиње Секул Радовановић из Гацка из мјеста званог Грачаница (*Seculus Radouanouich de Gazcho de loco vocato Gradcianiza*), који је од месара Ловра Миљковића на кредит узео 141 дукат.²⁵

Крајем јануара 1494. године Секула Радовановић поново је кредитно пословао у Дубровнику. И овом приликом Секула је евидентран као трговац из Цернице који је уз јемство Радича Милобратовића, такође Церничанина, узео 104 дуката на кредит од Марина Цвјеткова Турчиновића, на рок отплате од годину дана.²⁶

²² Ego Seculus Radouanouich de Gazcho de villa Grazaniza confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluer Nicole Bano bechario ducatos auri octuaginta [...]. DAD, Deb. Not. L, f. 111' (20. IX 1485).

²³ Nos Radogna Braychouich et Secul Radouanouich de Cerniza confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluere Nicole Radiuoouich dicto Ban bechario duc. auri sexaginta quinque [...]. DAD, Deb. Not. XLVIII, f. 144' (1. IX 1481).

²⁴ Seculus Radovanouich de Cerniza principalis debitor et ego Marinus Seganouich de Ragusio cimatori qui me tamen principalem debitorem constutuo confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et consignare Nicolao Radiuoouich dicto Ban et Laurentio de Maroe Miglchouich becharius ad Cenizam castratos quinqentes duo decim [...]. DAD, Deb. Not. LII, f. 151' (14. V 1489).

²⁵ DAD, Deb. Not. LIII, f. 93 (15. IV 1490).

²⁶ Ego Seculus Radovanouich de Cerniza principalis debitor et ego Radicius Milobratouich de dicto loco Cernize plegius qui me tamen principalem debitorem constituo confitemur quod super nos et omnia nostra bona obligamus nos dare et soluer Marino Flori Tur-

Поред Секула Радовановића, крајем XV вијека у Дубровнику је пословао и Вукомир Бранушић из Гацка, из Грачанице.²⁷

За разлику од насеља Самобора и Грачанице, која су све до данас задржала средњовјековно име, село Зарали, које се помиње у једној оптужници подигнутој почетком маја 1429. године, данас није познато под тим именом.²⁸

Општепознато је да је у средњем вијеку кроз Гацко пролазио „Дубровачки друм“, познат и под називима *via Drine* или *via Bosne*, којим су трговци караванима преносили робу из Дубровника у Босну и Србију.²⁹ Овај пут од Дубровника био је усмјерен на Требиње и Билећу, затим је из села Корита преко Каменог брда силазио у Церницу. Један караван који је из Дубровника кренуо 1. децембра 1445. године, у Билећу је стигао након три дана и то 4. децембра. Након извјесног времена стигао је у Церницу, а потом се упутио у село Самобор. Из Самобора караван је стигао у село Муљи у Гацку, гдје се извјесно вријеме задржао.³⁰

Дубровачки друм пролазио је преко мјеста званог Врба, а затим преко превоја Чемерна, од центра Гацка удаљеног око 18 километара, спуштао се преко Трнове Луке у Вратар, испод Изгори, и даље према Тјентишту. На подручју Врбе, на појединим дијеловима и данас су видљиви трагови средњовјековног пута. Када говоримо о постанку наведених насеља, традиција и легенда кажу двојачко: један дио становништва данашње Херцеговине сматра да је Чемерно добило име по трави чемерици, а други по неком бегу Чемерлији. Постоји и предање да су Турци купећи девширм, или данак у крви, из села Предојевићи одвели дјечака, а да је за њима трчала његова мајка и молила Турке да јој врате сина. Трчала је од Билеће до Чемерна и више није могла, те је ту стала и закукала: „Јао мени, јадној и чемерној“, и тако је, и од тада, Чемерно добило име. Међутим, овакве приче су плод маште и апсолутно нетачне, јер је Чемерно добило име прије него су Османлије

chinouich ducatos auri centum quattuore hinc ad unum annum [...]. DAD, Deb. Not. LVI, f. 39' (30. IV 1494).

²⁷ Ego Vuchmir Branussich de Gazcho de Grazaniza confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Stephano Radossau Xille ducatos auri quinquaginta tres ad voluntatem creditoris. Sub pena etc. DAD, Deb. Not. LIV, f. 171 (19. VI 1492).

²⁸ DAD, Lam. de for. VIII, f. 181' (8. V 1429).

²⁹ Kovačević 1961, 158–159.

³⁰ Динић 2003, 490–491. Средњовјековно насеље Муљи и данас егзистира под истим именом.

овладале овим подручјем. Истакнути М. Динић, на основу дубровачких извора, одавно је упознао научну јавност са тиме да је у мјесту Чемерно куда је пролазио каравански пут била крчма у којој је радила крчмарица Бољка (*sotto Zemerno al albergo de Boglcha*).³¹

Поред Чемерна, у дубровачким изворима евидентирано је и претходно наведено мјесто Врба. Такође, у средњовјековним изворима забиљежена је и раније поменута Трнова Лука. Чемерно и околина познати су по великим сњежним падавинама, гдје зима траје дуже него у другим мјестима. Често је у зимском периоду због невремена, односно намета снијега високих и преко два метра, превоз Чемерно непроходан. Дубровачки извори такође потврђују да је и у средњовјековно доба у зимском периоду ово подручје повремено бивало непроходно. Тако је било и фебруара 1488. године. Из наведеног разлога, Радич Радашиновић, звани Берсовић, из Гацка из мјеста Риепач око 15 дана није могао да превезе извјесну количину воска по рачуну Драгића Вукашиновића, подстригача сукна.³²

За разлику од Трнове Луке и Врбе које и данас постоје под истим именом, у данашње вријеме у Гацку не постоји мјесто Риепач, тако да остаје непознаница гдје се налазило.

У дубровачким изворима, у Гацку се помиње и мјесто Врата. Највјероватније је да се ради о данашњем мјесту Вратар. Из насеља „Врата“ из Гацка био је Радослав Онмиловић, који је као и многи други Гачани отишао у Дубровник и запослио се као слуга, код Богдана Милиновића. Након извјесног периода у Ријечи Дубровачкој украо је коња своје послодавцу, Богдану Милиновићу и побјегао.³³ Дванаест година касније, помиње се тврђава Вратар у мјесту Сутјеска и њен кастелан Владислав Мрђеновић.³⁴

У једном судском процесу из 1466. године Радослав Бољашинић из Фоче, између осталог, изјавио је да је пред Вратаром чуо како су неки из Узгорја говорили: „Поћимо да убијемо Херака“. Међутим, неки Михајло томе се противио и умјесто Херака платио је Узгоранима 15 дуката.³⁵ Логично је претпоставити да је средњовјековно насеље Узгорје данашње село Изгори, смјештено испод планине Волујак, недалеко од Вратара.

³¹ Динић 2003, 491.

³² DAD, Div. Not. LXXIII, f. (27. II 1488).

³³ DAD, Lam. de for. V, f. 201' (15. IX 1423).

³⁴ Ђирковић 1964, 16–17; Ковачевић-Којић 1978, 105.

³⁵ Којић-Ковачевић 1981, 125.

Поред наведених насеља, у изворима се помиње и Под Драмешина. Радовач Вукотић, у Дубровнику запослен као носач, поднио је тужбу 6. новембра 1464. године против Радивоја Миоковића из мјеста Под Драмешина код Гацка, које је у то доба било под јурисдикцијом херцеговом. Радовач Вукотић оптужио је Радослава Миоковића из Под Драмешине да је у робље продао његову мајку, двојицу браће Радибрата и Радељу, и његовог сина Радослава, влаху Кресојевићу.³⁶

Током XV вијека у судским књигама Дубровачког архива помиње се село Луковица у Гацку. Дана 6. априла 1465. године Радашин Добровојевић оптужио је Клапца и Радача Богдановиће, Радована Бранисаљића, и њихово друштво влахе Томиће, затим Ковача, Руска и Бутка, браћу Радојевиће, да су у мјесту Луковица у Гацку украли пет јарчева (*in Gazcho in Lucovica et sibi accerperunt quinquam ircos*).³⁷

Највјероватније је овдје ријеч о данашњем истоименом насељу Луковице, смјештеном подно планине Бјеласице, које је удаљено од центра Гацка око десетак километара.

Средњовјековно насеље у Гацку било је и Добро Поље, за које се у изворима наводи да припада Церници. Дана 15. октобра 1419. године, тринаестогодишњи дјечак Владо, син Радовца Љутића, из Доброг Поља из Цернице, у дубровачком нотаријату обавезао се да ће вјерно служити обућара (постолара) Серђа Первковића, да ће му чувати имовину и добра, у периоду од шест година. Током наведеног периода, обућар Серђо обавезао се да ће Владу обезбиједити становање, храну и одијевање, и обучавати га обућарском занату. Серђо се обавезао да ће на крају службе Владу дати и диплому свог заната. За поступке малољетног Влада јемчио је његов отац Радовац.³⁸ И у данашње доба егзистира насеље Добро Поље у Гацку.

Поред Доброг Поља, у дубровачким изворима помиње се и насеље Рудопоље у Гацку. У другој половини XV вијека у Рудопољу је живјела породица Срђевић. Од рода Срђевића из Гацка из Рудопоља био је Радич Стефановић, који је удружен пословао са дубровачким властелином Николом Пуцићем. Међутим, Радич је умро, а између њега и Николе Пуцића остали су несређени пословни рачуни. Иза Радича је остала супруга Маруша која је овластила Будислава и Павла, браћу упокојеног супруга, да приме његова добра. Истовремено,

³⁶ Динић 1967, 126.

³⁷ Radassinus Dobrouoeuich [...]. DAD, Lam de for. XXXVI, f. 239 (6. IV 1465).

³⁸ Radouaç Gluticich de Dobro Pogle de Cernica locauit filium suis Vladioie etatis tredecim vel circa [...]. DAD, Div. Not. XIII, f. 13' (5. X 1419).

Срђевићи су имали обавезу да у Дубровник доведу два оседлана коња и један самар, што је било у Пуџићевој својини.³⁹ И Добро Поље и Рудопоље и данас егзистирају под истим именом, као насеља у Гацку.

Када је ријеч о роду Срђевића, Н. Мандић је истакао властелина из Гацка Дабишу Срђевића који се помиње 1452. године.⁴⁰

У једном судском процесу који се водио пред дубровачким судијама помиње се пљачка у мјесту Равни у Гацку (*in Rauno in Gazcho*).⁴¹ И у данашње вријеме постоји истоимено мјесто у Гацку.

Без писаних потврда, Н. Мандић је изнио претпоставку да је насеље у Гацку Добрељи добило име по власима Добрилима који се помињу у другој половини XIV вијека. У дубровачким изворима помиње се и породица Добрељевић. Дана 6. новембра 1467. године, Вукмир Добрељевић из Гацка дао је изјаву да му је украдена кобила у Жупи Дубровачкој изнад куће Радивоја Пустипуковића.⁴² Премда документационо не можемо потврдити, могуће је да је по Добрељу родоначелнику или катунару поменутих Добрељевића у Гацку насеље Добрељи добило име.

Међутим, насеље Добрељ забиљежено је у дубровачким изворима 1506. године. Из Гацка, из мјеста званог Добрељ био је Радич Радоњић (*Radiz Radognich de Gazcho de loco vocato Dobregl*), који је заједно са Франческом Вукавићем из Бргата и дубровачким месаром Радичем Жањевићем у Дубровнику кредитно пословао са Антонијем Радоњићем званим Бизић.⁴³

Без ближег одређења у изворима се помиње и село Бодежишта. Из села Бодежишта био је Божидар Петковић, поданик Радослава Павловића, који је 7. јула 1434. године продао једнога коња Прибу Милаковићу из Дубраве, човјеку Марина Рестића, за износ од 12 дуката.⁴⁴ Познато је да и данас у Гацку постоје насеља Горње и Доње Бодежиште.

Поред насеља Цернице смјештеног у истоименом пољу, Церница је представљала шире подручје и обухватала је друга насељена мјеста у Гацку. То потврђују и дубровачки извори. Церници је припадало село Степен које је све до данас задржало своје име. Премда прелази

³⁹ DAD, Div. Not. LXVI, f. 55 (13. VII 1485).

⁴⁰ Мандић 2000, 356.

⁴¹ DAD, Lam de for. XLVIII, f. 193.

⁴² Vochmierus Dobreglieuich de Gačcho [...]. DAD, Lam. de for. XXXIX, f (6. XI 1467).

⁴³ DAD, Deb. Not. LXV, f. 64' (25. XI 1506).

⁴⁴ DAD, Div. Canc. XLVIII, f. 152 (4. VII 1434).

оквиру нашега рада, истичемо кредитни уговор склопљен 25. фебруара 1520. године. У уговору се помиње Радибрат Вукотић из Цернице из села званог Степен који се у Дубровнику задужио код берберина Радича Остојића на износ од 80 аспри.⁴⁵

Изнад Цернице и села Степена налази се село Пржине које је и у средњем вијеку познато под истим именом. Децембра 1459. године, Радослав Тихосалић је пред дубровачким кнезом оптужио Радника Стоисалића и његовог брата Сокана из Гацка из села Пржине да су у Церници украли једног коња.⁴⁶

Са јужне стране Церничког поља смјештено је Камено брдо куда је пролазио каравански пут, гдје су извршена бројна пресретања и пљачке.⁴⁷

У средњем вијеку у околини Каменог брда смјештено је било насеље Кути које данас не постоји под тим именом. У Кутима су били настањени власи Малешевци. Из Кути у Рудинама су биле и чувене караванције, браћа Хлапац, Станихна и Станоје Станковићи.⁴⁸ Међутим, у једном дубровачком документу датованом 15. новембра 1464. године помиње се догађај: „у мјесту званом Кути, у Церници изнад територије кнеза Владислава, у Церници“.⁴⁹

Село Кути било је погранично мјесто и није припадало Гацку него Рудинама. О коме се селу ради није нам познато.

Одавно је научна јавност упозната са тим да се у селу Степен налази средњовјековна некропола у којој су сахрањивани власи Плијеске, односно Плишчићи. У овом мјесту, на локалитету Велико гробље, сахрањени су познати влашки кнез, катунар влаха Плишчића, Вуко-сав Плишчић и његов син Вигањ.⁵⁰ Августа 1419. године, оптужени су Стефан Каљевић, Сарацин Плијеска и Вукац Вигњевић да су у Гацку пољу извршили пресретање и пљачку.⁵¹

⁴⁵ DAD, Deb. Not., LXXIV, f. 23 (25. II 1520).

⁴⁶ *Radossauus Tichossilich coram domino Rectore ser Jace de Georgio lamentatur contra Radnich Stoissalich* (На маргини документа: *de Gazcho de villa Presine*) *et Zochan fratres qui per vim acceperunt sibi unum equum in Cerniza [...]*. DAD, Lam de for. XXXIII, f. 154 (13. XII 1459)).

⁴⁷ DAD, Lam. de for. II, f. (25. III 1411); III, f. 44 (16. I 1413); XXX, f. 32' (12. X 1457); XXXVI, f. 84 (15. XII 1464); XLIII, f. 185' (24. IV 1473).

⁴⁸ DAD, Div. Canc. XLVII, f. 15 (13. XII 1432); Div. Not. XVIII, f. 81' (5. VIII 1433); Deb. Not. XXII, f. 42 (28. X 1444).

⁴⁹ DAD, Lam. de for. XXXVI, f. 58 (15. XI 1464); Pekić 2017a, 83.

⁵⁰ Слијепчевић 1928, 62; Ковачевић 1963, 134; Vego 1964, 58–59.

⁵¹ DAD, Lam de for. IV, f. 60' (24. VIII 1419).

Значајно је истаћи да су власи Плијеске, поред Гацка, били лоцирани и код Требиња, у мјесту Модрич. Сматра се да је главно њихово насеље мјесто Модрич (*de Pliésche in loco dicto Modrice*).⁵²

Један од најпознатијих трговаца из Цернице, који је пословао у Дубровнику, у другој половини XV и почетком XVI вијека био је Радич Милобратовић. Наведеног трговца писари су евидентирали различито и то као Милобратовић и Миобратовић.⁵³ Интересантно је да се 22. маја 1505. године помиње Радич Милобратовић из Требиња из Плијесака, који је кредитно пословао са свештеником Ђорђом Грегуровићем, капеланом Св. Марије Магдалене у Жупи Дубровачкој.⁵⁴

Изнад Цернице и данашњих насеља Долуше и села Корита које се исто називало и у средњем вијеку,⁵⁵ смјештено је село Брестице. У једном документу оштећеном од влаге, евидентирана је оптужница коју су сачинила двојица удружених дубровачких месара Јакша и Андреа, у којој су оптужили поданике херцегу Влатка због отимачине преко 200 комада ситне стоке. Између осталог, у документу се помиње Гацко и мјесто Брестице (*in locum dictum Briestice*).⁵⁶

Након пада овога подручја под османлијску власт, у селу Брестице био је смјештен катун Плијеска. Из Плијесака, из мјеста званог Брестице, био је Жанко Радивојевић који је кредитно пословао у Дубровнику.⁵⁷

⁵² Динић 1967, 141; Kurtović 2008, 241.

⁵³ Radić Millobratouich de Cerniç [...]. DAD, Lam. de for. XXXIX, f. 281' (16. I 1468); Kurtović 2012, 295.

⁵⁴ Ego Radiz Milobratouich de Tribigno de Plesche Sen Lugh confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere presbitero Georgio Gregurouich capellano Sancte Marie Magdalene de Breno grossos triginta tres [...]. DAD, Deb. Not. LXIV, f. 50' (22. V 1505).

⁵⁵ Из насеља Корита био је Малешевац, Милош Репошевић, звани Старовлах (*Milos Reposeuich de Maleseu; Milos Reposeuich dictus Staro vlačhus; Milos Serovlach de Corita*). DAD, Deb. Not. XV, f. 49 (9. IV 1431); XV, f. 90 (27. VI 1431); XV, f. 142 (24. XI 1431); XIX, f. 108 (10. XII 1439); XX, f. 92 (16. XI 1440); Lam. de for. XVIII, f. 3' (6. VI 1444); Voje 1977, 467.

⁵⁶ DAD, Lam. de for. XLI, f. 227' (7. VII 1469).

⁵⁷ Ego Xanchus Radiuoëuich de Plesche de loco vocato Brieszize confiteor quod super me et omnia mea bona obligo me dare et soluere Francisco Pribissalich de Vergato yperperos viginti octo grossos sex ad voluntatem creditoris [...]. DAD, Deb. Not., LXII, f. 79' (22. XI 1502).

На темељима необјављених и објављених дубровачких извора, у раду су приказана насеља Гацка која се помињу у дубровачким изворима у XV и првим деценијама XVI вијека.

У досадашњој историографији за нека средњовјековна насеља погрешно је констатовано да припадају Гацку.

Поред истакнутих средњовјековних насеља Цернице и Кључа, о којима је објављен значајан број докумената, један дио насеља Гацка има и данас идентичне називе као у средњем вијеку. Између осталих, средњовјековне називе сачувала су сљедећа насеља Гацка: Самобор, Грачаница, Дулићи, Муљи, Добро Поље, Рудопоље, Луковице, Равни, Добрељи, Бодежишта, Врба, Под Драмешина, Чемерно, Трнова Лука, Вратар, Изгори, Пржине, Степен и друга.

За разлику од наведених, средњовјековна насеља Гацка Риепач и Зарали нису нам данас позната под тим именима, тако да не знамо гдје су се налазила. Такође, ни село Кути које се помиње код Цернице у данашње вријеме не постоји, тако да ни његова убијација није позната.

На крају морамо скренути пажњу на чињеницу да ово питање није до краја исцрпљено и да се детаљнијим прегледом дубровачких извора највјероватније могу пронаћи и друга насеља Гацка. Овим радом покушали смо да извршимо систематизацију необјављених и објављених извора, како би се проширила и употпунила ранија сазнања о средњовјековним насељима у Гацку и поставио основ за даља истраживања.

ПРИЛОЗИ

1465
 Radassimus Dobronemch Xadrogolus Ora
 a. Jedinby & Omaly Dunoj Dnemput
 Gup to mihoul & bangolo Lam &
 Gladissim & gon p e vector tognstj
 fuit Clapat et indar bodmonemhy
 indonam biamffaghy indman.
 et bar a & Jonoo smott & vladis
 formety et & Conuz et mstr et
 butchm fite indocemhy dices q
 p de doobant fite ems de vladis
 non vladnom i gazyho & bromer
 et pbe mcompt gngz recos q
 Jui fuit & mtra ems de vladis q

Тужба од 6. априла 1465. године, због пљачке у Гацку у Лукавици.
 DAD, Lam de for. XXXVI, f. 239 (6. IV 1465).

1459
 Radassimus Dobronemch - C. J. P. & J. P. &
 J. P. & J. P. & J. P. & J. P. & J. P. &
 J. P. & J. P. & J. P. & J. P. & J. P. &
 J. P. & J. P. & J. P. & J. P. & J. P. &

Радник Стоисалић из Гацка из села Пржине.
 DAD, Lam de for. XXXIII, f. 154 (13. XII 1459).

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

ИЗВОРИ

Архивска грађа

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD):

– *Debita Notariae* (Deb. Not.), XV, (1430–1433); XIX (1439–1440); XX (1440–1441); XXII (1444–1446); XLVIII (1480–1482); XLIX (1482–1484); L (1484–1486); LII (1488–1489); LIII, (1489–1491); LIV, (1491–1492); LVI, f. (1493–1495); LXII, (1502–1503) LXIII, (1503–1504); LXIV, (1505–1506); LXV, (1506–1507); LXVIII, (1510–1511); LXXIV, (1519–1521).

– *Diversa Notariae* (Div. Not.), XIII, (1419–1423); XVIII (1433–1434); LXVI (1485–1486).

– *Diversa Cancellariae* (Div. Canc.), XXVI (1385–1387); XXXVII, (1408–1409); XL, (1414–1416); XLIV, (1426–1428); XLVII, (1432–1433); XLVIII, (1433–1435).

– *Lamenta de foris* (Lam. de for.) II (1410–1412); III (1412–1414); IV (1419–1422); V (1422–1424); VIII (1428–1430); XVIII (1444–1445); XXX (1455–1456); XXXIII, (1459–1460); XXXVI, (1464–1465); XXXVII (1465–1466); XXXIX, (1467–1468); XLI, (1468–1469); XLIII, (1472–1473); XLVIII, (1479–1480).

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Vego, Marko (1964): *Zbornik srednjovjekovnih natpisa Bosne i Hercegovine*, II, Sarajevo: Zemaljski muzej.

Voje, Ignacije (1977): *Delež hercegovskih vlahov v kreditni trgovini srednjeveškega Dubrovnika*, *Zgodovinski časopis* 31/4, 465–475.

Динић, Михаило (1967): *Из Дубровачког архива*, III, Београд: Српска академија наука и уметности. Динић, Михаило (1978): *Српске земље у средњем веку*, Београд: Српска књижевна задруга. Динић, Михаило (2003): *Из српске историје средњег века*, Београд: Equilibrium.

Мандић, Новак (1995): *Земља звана Гацко*, књ. I, Београд: Српско просвјетно и културно друштво „Просвјета“; СИБ.

- Мандић, Новак (2000): *Српске породице војводства светог Саве*, Београд: Ауторско издање.
- Калић-Мијушковић, Јованка (2006): *Европа и Срби: средњи век*, Београд: Историјски институт.
- Ковачевић, Десанка (1961): *Трговина и средњовјековној Bosni*, Сарајево: Дјела Научног друштва БиН XVIII, Одјелjenje историјско-филолошких наука 13.
- Ковачевић, Десанка (1963): „Средњовјековни катуни по дубровачким изворима“, у: *Симпозијум о средњовјековном катуну, одржан 24. и 25. новембар 1961 г.*, ур. Миленко Филиповић, Сарајево: Научно друштво СР Босне и Херцеговине, 121–139.
- Којић-Ковачевић, Десанка (1978): *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево: Веселин Маслеша.
- Којић-Ковачевић, Десанка (1981): *Архивско историјска истраживања Горњег Подриња*, *Наше старине XIV–XV*, 109–125.
- Куртовић, Есад (2008): *Из историје влаха Плишчића*, *Годишњак Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине XXXVII*, Центар за балканолошка испитивања, књ. 35, 219–244.
- Куртовић, Есад (2012): Радић Миобратовић, mercator de Cerniza: (1467–1506), *Годишњак ВЗК „Preporod“ XII*, 295–306.
- Пекић, Радмило (2014): *Једна крв а двије вјере: власи Кресојевићи у историји и предању*, *Трибуниа* 13, 7–30.
- Пекић, Радмило (2017а): Cernica u doba Kosača, *Povijesno nasljeđe hercega Stjepana Vukčića Kosače, 550 godina od smrti (1466–2016)*, *Научни skup 19. и 20. свибња 2016*, Mostar, Hercegovina, часопис за културно и повјесно наслеђе 3/28, 69–98.
- Пекић, Радмило (2017б): *Кредитно пословање Церничана у Дубровнику у XV вијеку*, *Зборник радова Филозофског факултета XLVII (2)*, 119–148.
- Пекић, Радмило (2017в): Средњовјековни Дробњаџи у изворима и историографији с посебним освртом на Гацко, у: *Писци српске историје*, *Зборник радова Ђоровићеви сусрети 2016*, *Научни скуп историчара с међународним учешћем, Гацко–Београд: СПКД „Просвјета“; ИП „Филип Вишњић“*, 104–144.
- Слијепчевић, Перо (1928): *Старо гробље по Гацку*, *Гласник Земаљског музеја* 40, (2), 257–264.
- Слијепчевић, Милош: *Самобор село у горњој Херцеговини*, *Грађа XV*, *Одјељење друштвених наука* 11, Сарајево: Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине, 1969.

Ђирковић, Сима (1964): *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд: Посебна издања САНУ 376, Одељење друштвених наука 48.

Ђирковић, Сима (1964): *Работници, војници, духовници*, Београд: Друштва средњовековног Балкана, Equilibrium.

Radmilo B. Pekić

**GACKO SETTLEMENTS IN THE DUBROVNIK ARCHIVE RECORDS
IN THE 15TH CENTURY
AND AT THE BEGINING OF THE 16TH CENTURY**

Summary: *The medieval Gacko settlements have been the main topic of research in the outgoing historiography. Certain settlements mentioned in Dubrovnik Archive records were registered wrongly to the medieval Gacko in some academic papers.*

Dubrovnik Archive records testify that these Gacko settlements have been recorded with identical names today as well as in the medieval times: Samobor, Gračanica, Dulići, Mulji, Dobro Polje, Rudopolje, Lukovice, Ravni, Dobrelji, Bodežišta, Vrba, Pod Dramašina, Čemerno, Trnova Luka, Vrtar, Izgori, Pržine, Stepen and others.

Unlike the aforementioned, some medieval settlements such as Riepač and Zareli are not known and therefore, we do not know their location.

The paper tried to show names and locations of medieval Gacko settlements using systematization of scattered data from contemporary historiography and their systematization with the unpublished archive records from Dubrovnik Archive.

Key words: *Gacko, settlements, Medieval Period, Dubrovnik Archive.*